

УДК 339.9.012(477)

СТРАТЕГІЯ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ: РОЗВИТОК І ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЇЇ ФОРМ НА МЕЗОРІВНІ

Шуба М.В., аспірантка

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Постановка проблеми. Досвід соціально-економічного розвитку передових країн світу останніх років свідчить про позитивний вплив на цей процес ефективної міжнародної економічної політики на мезорівні. Свідомством цьому є авторитет і та роль, яка відводиться даному вектору у міжнародних відносинах в країнах Європейського Союзу, де сформувався й реалізується концепція «Європа регіонів», а також в США, Японії, Китаї і інших країнах світу.

Європейська Хартія місцевого самоврядування, прийнята 15 жовтня 1985 г. Радою Європи і ратифікована Верховною Радою України Законом N 452/97-ВР від 15.07.97 р., передбачає можливість надавати місцевим органам самоврядування право на умовах, які установлені законом, співробітничати з подібними органами інших держав. Це свідчить, що міжнародна політика, насамперед економічна, стає не тільки справою державного і міждержавного рівня, але й справою їх адміністративно-територіальних утворень на мезорівні. Особливо це стосується адміністративно-територіальних одиниць, що знаходяться в межах «контактних зон», тобто на прикордонних територіях. Саме на цій основі виникли і отримали розвиток єврорегіони.

Не дивлячись на вагомість міждержавних зв'язків на мезорівні, з боку науковців приділяється ще занадто мало уваги ролі і значенню регіонів в зовнішньоекономічних відносинах. Це зумовлює наукове та практичне значення вивчення даної проблеми та актуальність її дослідження з точки зору диверсифікації форм міжнародної економічної діяльності.

Ступінь розробленості проблеми. Взаємодія прикордонних регіонів, що виникла в 50-ті роки ХХ ст. і отримала прискорений розвиток у ХХІ ст., створює в галузі міжнародної економічної діяльності своєрідне відгалуження під назвою транскордонного співробітництва. Світовий досвід свідчить, що воно підвищує інтенсифікацію політичних, економічних та соціокультурних зв'язків між державами і сприяє прискоренню соціально-економічного розвитку як регіонів, що співробітничать в даних сферах, так і національних економік в цілому.

Переважаюча більшість наукових робіт стосовно участі регіонів у сучасному житті країн світу акцентує увагу на їх економічній, екологічній, соціальній, демографічній, екістичній політиці. Лише відносно невелика кількість робіт серед них носить міжнародний аспект. Як правило, вони досліджують транскордонне співробітництво між двома і більшою кількістю країн. У цьому напрямку виділяються праці таких зарубіжних вчених, як Видалде де Ла Блаш, Ж.-П. Деррієннік, Р. Кеохейн, Е. Мілнер, Р. Ратті, Дж. Скот, П. А. Уолферс, Ганс-Мартін Чуді, Л.Б. Вардомський, С.В. Голунова, В.А. Колосов та інших.

Серед вітчизняних вчених внесок в дослідження питань транскордонного співробітництва здійснили А.Ю. Баян, П.Ю. Беленький, З.С. Бройде, А.П. Голіков, Р.М. Дацків, М.І. Долішний, О.М. Кірюхін, Г.Б. Крушніцька, Г.О. Кулешова, Ю.В. Макогон, Н.А. Мікула, А.І. Мокій, А.П. Румянцев, П.О. Черномаз та інші. Проте серед праць з транскордонного співробітництва, лише в небагатьох з них воно розглядається як складова міжнародної економічної діяльності. Зокрема, Р.М. Дацків розглядає транскордонні зв'язки Карпатського єврорегіону з точки зору ефективності їх міжнародної економічної

діяльності [1], З.О. Петренко – прикордонне співробітництво в контексті євроінтеграційного курсу України [2], О.М. Кірюхін, Г.О. Кулешова, К.А. Полякова – транскордонне співробітництво в якості інструменту міжнародних економічних відносин [3]. Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у прикордонних регіонах розглядаються також в роботах Г.Б. Крушницької [4] і деяких інших авторів.

Оскільки потреба вивчення міжнародних зв'язків між окремими регіонами різних держав, насамперед, у вигляді транскордонного співробітництва виникла порівняно недавно, воно в ряді випадків потребує додаткових спеціальних досліджень. Перш за все, це стосується визначення місця та ролі транскордонного співробітництва в системі міжнародних економічних відносин.

Мета статті – визначення напрямків розвитку і диверсифікації форм стратегії міжнародної економічної діяльності України на мезорівні.

Виклад основного матеріалу. Особливістю транскордонного співробітництва є такі інструменти його здійснення, як міжнародна торгівля товарами та послугами, рух капіталів, робочої сили, інформації та ін., які притаманні й міжнародній економічній діяльності в цілому. В той же час транскордонне співробітництво само виступає інструментом міжнародної, насамперед, економічної інтеграції. Ці обставини зумовлюють доцільність вважати транскордонне співробітництво своєрідним відгалуженням міжнародної економічної діяльності. Звідси випливає, що при розробці стратегії міжнародної економічної діяльності країни воно повинно розглядатися його складовою частиною. Тобто транскордонне співробітництво – це важлива складова стратегії міжнародної економічної діяльності на мезорівні.

У класичному розумінні стратегія - це мистецтво, загальний план здійснення якої-небудь дії або процесу для досягнення певної мети [5, с. 118]. Під економічною стратегією розвитку, згідно трактовці Економічного словника [6], розуміється розрахована на певний проміжок часу цілісна система дій суб'єкта міжнародної економіки, спрямованих на реалізацію мети, завдань, пріоритетів його економічного відтворення з урахуванням комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів та ризиків [6, с. 543].

До зовнішніх факторів і ризиків, які вимагають свого врахування при розробці стратегії міжнародної економічної діяльності, можна віднести посилення глобальної, континентальної і регіональної взаємозалежності, усвідомлення тих переваг, які вона надає в тій чи іншій мірі всім країнам.

До внутрішніх факторів відносяться зацікавленість країн і їх регіонів у розширенні свого зовнішньоторговельного обігу, залученні на свою територію іноземних інвестицій, розвитку міжнародного туризму, встановленні з іноземними партнерами зв'язків у галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я.

Міжнародне співробітництво регіонів, у тому числі транскордонне, може здійснюватися в декількох формах. Найбільш розповсюдженим з них є торговельно-економічний обмін на основі договорів між адміністративно-територіальними одиницями України та інших країн про співпрацю в сферах, які відносяться до їх компетенції.

Торговельно-економічний обмін – це фаза суспільного відтворення, яка зв'язує виробництво з розподілом, споживанням і накопиченням. Існує кілька класифікацій міжнародного торговельно-економічного обміну: за специфікою об'єктів торговельно-економічного обміну, за особливостями взаємодії його суб'єктів, за специфікою регулювання самого процесу торговельно-економічного обміну.

Міжнародний торговельно-економічний обмін може здійснюватись на макро-, мезо- і мікрорівнях. При чому, як свідчить досвід країн ЄС, НАФТи і інших регіональних інтеграційних утворень, у наш час він набуває особливого значення на мезорівні. На це звертається увага й у Концепції державної регіональної політики України, де у розділі 3

«Міжнародні аспекти державної регіональної політики» підкреслюється необхідність розвитку прикордонного, транскордонного та міжрегіонального співробітництва [7].

Приймаючи до уваги розгляд транскордонного співробітництва як своєрідного відгалуження міжнародної економічної діяльності (їх мезорівень), потребують корегування існуючі класифікації міжнародного торговельно-економічного обміну за рахунок внесення до них рівнів його здійснення (макрорівень, мезорівень, мікрорівень), а також прикордонної та міжрегіональної торгівлі (табл. 1).

Таблиця 1

Види та форми міжнародного торговельно-економічного обміну

Види	Форми
Рівні	<p>Макрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • світовий торговельно-економічний обмін. <p>Мезорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • транскордонний і прикордонний торговельно-економічний обмін. <p>Мікрорівень:</p> <ul style="list-style-type: none"> • торговельно-економічні відносини між окремими суб'єктами господарювання.
За специфікою об'єкту	<p>Торговельно-економічний обмін товарами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сировинними; • паливними; • продовольчими; • напівфабрикатами; • готовими виробами. <p>Торговельно-економічний обмін послугами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • виробничими; • транспортними; • консалтинговими; • посередницькими; • туристичними; • маркетинговими; • фінансовими; • орендними; • ліцензійними.
За специфікою взаємодії суб'єктів торговельно-економічного обміну	<ul style="list-style-type: none"> • Експортні та імпорتنі операції товарів і послуг на основі довготермінових угод. • Взаємна торгівля на зустрічних зобов'язаннях партнерів.
За специфікою регулювання	<ul style="list-style-type: none"> • Звичайний торговельно-економічний обмін у відповідності з міжнародним і національним законодавством. • Дискримінаційний торговельно-економічний обмін з введенням певних обмежень (тарифних і нетарифних) державою на експортно-імпорتنі операції. • Преференційний торговельно-економічний обмін – привілеї, які надаються країні, групі країн чи вільним економічним зонам.

Складено автором.

Торговельно-економічний обмін, включаючи всі його види і форми, – важлива складова господарського розвитку національних і регіональних економік. При цьому, враховуючи, що регіональним економікам, на відміну від національних економік, властива

деяка «усіченність» і недостатня комплексність, що виражається в народногосподарській спеціалізації у вигляді «монокультурності», міжнародний торговельно-економічний обмін на мезорівні у деяких випадках особливо важливий. Це, насамперед, стосується України, вважаючи на те, що з 25 регіонів обласного рангу 19 – прикордонні.

Для розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин на мезорівні існує певна міжнародна законодавча база, а також значний перелік вітчизняних нормативно-правових документів, які покликані сприяти їх розвитку. Вони впливають з Конституції України і спираються на нормативно-правові документи Європейських інституцій, зокрема:

- Європейську хартію місцевого самоврядування;
- Європейську конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, а також додаткові протоколи до неї;
- Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту;
- «Нову політику добросусідства»;
- Спільне рішення Європейського Парламенту та Європейської Ради №1082/2006 від 5 липня 2006 року «Про Європейські групування з метою територіальної кооперації» та інші документи Ради Європи та Європейської Комісії.

Сучасний торговельно-економічний обмін має значний спектр форм і методів здійснення. У широкому розумінні – це проникнення будь-яких товарів, послуг, виробничого досвіду, науково-технічної інформації та інших знань між країнами та регіонами, що сприяють функціонуванню у них тих чи інших відтворювальних процесів. Базою для такого міжнародного обміну слугує географічний поділ праці.

В межах міжрегіонального співробітництва міжнародний торговельно-економічний обмін дозволяє задовольняти потреби регіону в товарах і послугах, які він сам не виробляє, за рахунок їх постачання із інших регіонів-партнерів. У разі ж виробництва однакових товарів і послуг – конкуренція змушує зосереджуватись на їх випуску в тому регіоні, де вони якісніші і дешевші. Крім цього, за рахунок масштабу виробництва товарів і послуг, згідно законам синергії, можливе досягнення мети із зниження собівартості їх випуску та цін на внутрішніх та зовнішньому ринках.

Вищенаведені аспекти, що характеризують міжнародні відносини на мезорівні, мають враховуватись при розробці концепції та стратегії міжнародної економічної діяльності країни та її регіонів.

Концепція розвитку в класичному розумінні представляє собою систему поглядів, єдиний визначальний задум реалізованого проекту, програми, плану та ін. Згідно А.П. Голікову, вона включає 4 блоки (рис.1).

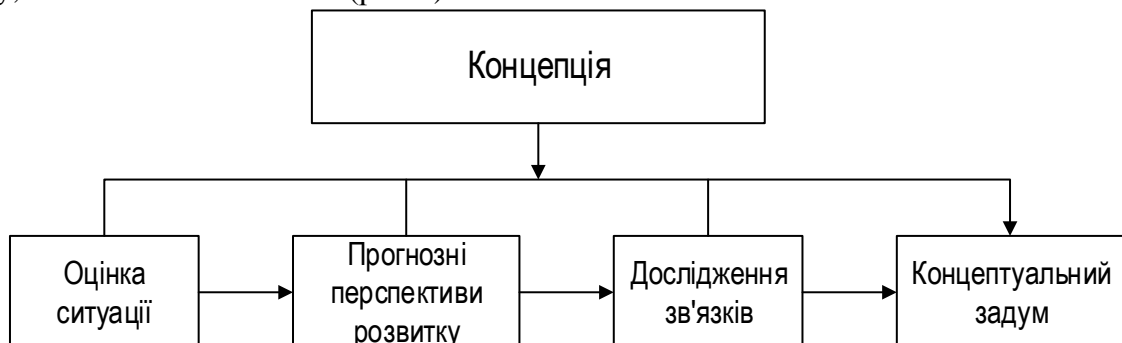

Рис.1. Структурно-логічна схема концепції

Джерело: [5]

Стосовно транскордонного торговельно-економічного обміну, перший блок концепції повинен характеризувати «стартовий» стан міжнародної економічної діяльності на мезорівні. В ньому надається оцінка існуючим проблемам, тенденціям їх

розвитку, визначаються 2-3 головні питання, від вирішення яких залежать характер і напрями подальшого розвитку.

Другий блок – прогнозно-аналітичний. Тут в узагальненому вигляді викладаються результати прогнозних припущень про подальший розвиток міжнародних економічних відносин на мезорівні. Досліджуються можливі ситуації у фінансово-інвестиційному потенціалі, ринкових відносинах, нормативно-правовому забезпеченні та ін.

Третій блок присвячується предметному дослідженню внутрішніх і зовнішніх чинників, тобто прямим і зворотним зв'язкам всередині країни та зв'язкам її регіонів з зовнішнім середовищем.

Четвертий блок – концептуальний. У ньому відображається концептуальний задум всього проекту (або програми). Зокрема, стосовно транскордонного співробітництва України як складової її міжнародної економічної діяльності на мезорівні його сутність полягає у максимальному використанні його можливостей для стратегічної мети – забезпечення гідної якості життя населення і його постійного поліпшення на основі інноваційно-орієнтованої економічної і соціальної політики, розвитку наукомістких і конкурентоспроможних виробництв з урахуванням геостратегічних пріоритетів держави (табл. 2).

Таблиця 2

Цілі та завдання транскордонного співробітництва як складової міжнародної економічної діяльності

	Цілі та завдання
1.	Формування стабільного правового середовища функціонування суб'єктів транскордонного (міжрегіонального) співробітництва
2.	Створення розвинутої та функціонально-виправданої структури управління транскордонним співробітництвом
3.	Обґрунтованість у прийнятті управлінських рішень
4.	Забезпечення достатньої фінансової бази механізму здійснення транскордонного співробітництва
5.	Підвищення економічної зацікавленості прикордонних регіонів у залученні до процесів міжрегіонального та транскордонного співробітництва
6.	Ефективне використання експортного потенціалу регіону

Складено автором за джерелом: [8]

Досягнення поставленої мети та окреслених задач у міжнародній економічній діяльності на мезорівні може бути забезпечено за рахунок збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів з максимальним використанням їх сучасного геополітичного положення. Для цього визначаються пріоритетні стратегічні напрями розвитку та основні завдання, що забезпечують їх реалізацію.

Висновки. Особливістю транскордонного співробітництва є те, що інструменти його здійснення (міжнародна торгівля товарами та послугами, рух капіталів, робочої сили, інформації) притаманні й міжнародній економічній діяльності в цілому. Разом з цим, транскордонне співробітництво само виступає інструментом міжнародної, насамперед, економічної інтеграції, що дає підстави вважати транскордонне співробітництво своєрідним відгалуженням міжнародної економічної діяльності.

Потребують корегування існуючі класифікації міжнародного торговельно-економічного обміну за рахунок внесення до них рівнів його здійснення

(макрорівень, мезорівень, мікрорівень), а також форм реалізації – прикордонної та міжрегіональної торгівлі.

Враховуючи світовий досвід (ЄС, НАФТА) здійснення міжнародного торговельно-економічного обміну на мезорівні, транскордонне співробітництво доцільно розглядати як важливу складову стратегії міжнародної економічної діяльності України на мезорівні.

Література:

1. Дацків Р.М. Трансграничные связи Карпатского еврорегиона и их эффективность: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.05.01 – «Світове господарство і міжнародні економічні відносини/ Р.М. Дацків. – К.: 1999. – 19 с.
2. Петренко З.О. Прикордонне співробітництво в контексті євроінтеграційного курсу України: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. економ. наук.: спец. 08.05.01 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини»/ З.О. Петренко. – К.:, 2001. – 17 с.
3. Кірюхін О.М. Нові інструменти зовнішньоекономічної діяльності прикордонних регіонів України у посткризовий період/ О.М. Кірюхін, Г.О. Кулешова, К.А. Полякова// Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – Вип. 7 (2) – С. 163-168.
4. Крушніцька Г.Б. Зовнішньоторговельні зв'язки та їх розвиток у прикордонному регіоні/ Г.Б. Крушніцька// Зб. наук. праць «Соціально-економічні дослідження у перехідний період. Проблеми і перспективи транскордонного співробітництва в аспекті процесів Європейської інтеграції» – 2000. – Вип. 15. – С. 219-224.
5. Голиков А.П. Стратегия регионального развития: европейский контекст [Текст]/ А.П. Голиков, Н.А. Казакова. – Х : Экограф, 2008. – 180 с.
6. Економічний енциклопедичний словник. У 2 т. Т. 2/ Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І./ За ред. С.В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006. – 568 с.
7. Концепція державної регіональної політики України /[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua>
8. Портал Русской Общины /[Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http:// russian.org.ua](http://russian.org.ua).

Розглянуто транскордонне співробітництво в якості важливої складової стратегії міжнародної економічної діяльності на мезорівні. Узагальнено види та форми міжнародного торговельно-економічного обміну. Окреслено цілі та завдання транскордонного співробітництва як складової міжнародної економічної діяльності.

Ключові слова: стратегія, міжнародна економічна діяльність, торговельно-економічні відносини, мезорівень, транскордонне співробітництво.

СТРАТЕГИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
УКРАИНЫ: РАЗВИТИЕ И ДИВЕРСИФИКАЦИЯ ЕЕ ФОРМ НА МЕЗОУРОВНЕ

Шуба М.В., аспирант

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Рассмотрено трансграничное сотрудничество в качестве важной составляющей стратегии международной экономической деятельности на мезоуровне. Обобщены виды и формы международного торгово-экономического обмена. Обозначены цели и задачи трансграничного сотрудничества как составляющей международной экономической деятельности.

Ключевые слова: стратегия, международная экономическая деятельность, торгово-экономические отношения, мезоуровень, трансграничное сотрудничество.

INTERNATIONAL ECONOMIC STRATEGY OF UKRAINE:
THE DEVELOPMENT AND DIVERSIFICATION OF ITS FORMS
AT THE MESO LEVEL

Shuba M., post-graduate student

V.N. Karazin Kharkiv National University

Cross-border cooperation as an important component of the strategy of international economic activity at the meso level is considered. The types and forms of international trade and economic exchange are generalized. The goals and objectives of cross-border cooperation as part of international economic activity are identified.

Keywords: strategy, international economic activity, trade and economic relations, meso level, cross-border cooperation.

Надійшла до редколегії 20.01.2013 р.

Науковий керівник: Голіков А.П., д. г. н., професор

© Шуба М.В., 2013 р.